

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

7/1, 39-53

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 03.11.2025

Makale Kabul Tarihi: 02.02.2026

Mert Duran, C. N. (2026). Türkçe dil yapısıyla ilgili okunabilirlik formülü sorunları. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 7(1), 39-53. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1212>

TÜRKÇE DİL YAPISIYLA İLGİLİ OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ SORUNLARI

Dr. Öğr. Üyesi Canan Nimet MERT DURAN

Adıyaman Üniversitesi cduran@adiyaman.edu.tr ORCID

Öz

Okunabilirlik formülleri, bir metnin yapısını analiz ederek okuma kolaylığını ve zorluğunu belirleyen matematiksel araçlardır. Bu formüller; hece, sözcük ve cümle sayısı gibi değişkenleri kullanarak metnin anlaşılabilirliğini ölçer. Başlangıçta İngilizce ve Fransızca için geliştirilmiş olan bu formüller, Türkçe metinlerde farklı sonuçlar vermektedir. Bu durum, Türkçe için özel formüllerin gerekliliğini ortaya koyar. Bu çalışmanın amacı Türkçe için tasarlanan okunabilirlik formüllerinin uygulanmasında Türkçenin dil yapısı ve özellikleri sebebiyle karşılaşılan sorunları tespit etmek ve değerlendirmektir. Çalışmada nitel araştırma modellerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre sözcük ve cümle yapılarının, kısaltmaların ve sayıların yazılışı ve okunuşunun, tek heceli sözcük sayısı gibi hususların ele alınış şeklinin okunabilirlik düzeylerini değiştirdiği saptanmıştır. Sonuç olarak, Türkçe için geliştirilecek formüllerde daha özgül değişkenlerin kullanılması ve uygulama adımlarının detaylandırılması önerilmektedir. Bu yaklaşım, teknoloji destekli okunabilirlik formüllerinin geliştirilmesine zemin hazırlayabilir.

Anahtar Sözcükler: Okunabilirlik formülü, okuma, anlaşılabilirlik.

READABILITY FORMULA PROBLEMS RELATED TO TURKISH LANGUAGE STRUCTURE

Abstract

Readability formulas are mathematical tools that analyze the structure of a text to determine its ease and difficulty of reading. These formulas measure the comprehensibility of a text by using variables such as the number of syllables, words, and sentences. Initially developed for English and French, these formulas yield different results when applied to Turkish texts. This situation highlights the necessity for special formulas tailored to the Turkish language. The aim of this study is to identify and evaluate the issues encountered in the application of readability formulas designed for Turkish due to the language's structure and characteristics. The study employs the survey method, one of the qualitative research models. According to the data obtained, the way in which word and sentence structures, abbreviations, and numbers are written and pronounced, as well as factors like the number of single-syllable words, affects the readability levels. As a result, it is recommended that more specific variables be used in the formulas developed for Turkish and that the application steps be detailed. This approach may provide a foundation for the development of technology-supported readability formulas.

Keywords: Readability formula, reading, comprehensibility.

BUGU Dil ve Eğitim Dergisi, 7(1), 2026, 39-53, TÜRKİYE

Ø. Giriş

Okuma alışkanlığı kazanmış bireylerin toplumda bir yere gelme oranı ve mesleğinde ilerlemesi diğer bireylere göre daha yüksektir. Okuduğunu anlayan, hayatına ve davranışlarına yansıtan, eleştirel düşünce becerisi kazanmış bireyler toplumda akademik, sosyal ve bilişsel açıdan kendilerini ön plana çıkarmaktadır. Okuma eyleminde okuma metninin hem anlamsal hem yapısal açıdan okuyucunun seviyesine uygun olması çok önemlidir. Metnin zevkle okunması, okuyucu seviyesine uygun olması, iletilen mesajların anlaşılabilir olması ve okunabilir olması temel kriterlerdendir. Okunabilirlik, eserin etkililiğini ve verimliliğini artıran, dolayısıyla okuma alışkanlığı kazanmaya sağlayan önemli bir kavramdır.

Okunabilirlik metinlerin okuyucular tarafından anlaşılma düzeyini ifade etmektedir. Klare, (1963) okunabilirliği “dile özgü ve genel olarak bir metnin belirli düzeyde bulunan okuyucular tarafından anlaşılma düzeyi”; Ateşman (1997), “okuyan tarafından metinlerin ne kadar kolay ya da güç anlaşılır olduğunun anlatılmak istenmesi”; Pikulski (2002), “metni belirli bir amaç için okuyan belirli bir okurun metni anlayabileceği kolaylık veya zorluk düzeyi”, Özbay (2011) “bir yazıyı belli bir düzeydeki öğrencinin okuyup anlayabilmesi”, Tekbıyık (2006) “öğrencinin okuduğu yazılı materyali hızlı okuma ve okuduğunu anlama düzeyidir.”, McLaughlin (1969) “belirli bir düzeydeki okuyucunun okuduğunu anlama ve zorlanma derecesi” olarak tanımlamışlardır. Tanımların geneline bakıldığında okunabilirliğin aynı zamanda anlaşılabilirlikle birlikte ele alındığı dikkatleri çekmektedir.

Okunabilirlik; okuma becerisi ve isteğini, okuma amacını, metin yapısını, konunun önemini, satır aralığı- sütun genişliği- baskı biçimi gibi fiziksel durumları, fiziksel ortamı, fizyolojik yapıyı, söz dizimini, cümle ve cümleye ait unsurların uzunluklarını kapsayan çok boyutlu bir yapıdadır. Birinci boyut aslında okunaklık diye ifade edebileceğimiz metnin dış yapısıyla, fiziki görünüşüyle ilgilidir. İkinci boyut anlamlandırma diye ifade edebileceğimiz metnin içeriği ve iç yapısıyla ilgilidir. Bu boyutta konu, içerik, dil ve anlatım, mantıki sıra bulunmaktadır. Üçüncü boyutta ise okuma güçlük derecesi diye ifade edebileceğimiz söz dizimi, cümle ve kelime yapısı söz konusudur.

Okunabilirlik, birkaç önemli nedenle kritik öneme sahiptir:

Anlaşılabilirlik: Yüksek okunabilirlik, okuyucunun metni daha kolay anlamasını sağlar. Bu, özellikle eğitim materyalleri, iş belgeleri ve hukuki metinler gibi karmaşık içerikler için önemlidir.

Etkili İletişim: Okunabilir metinler, mesajın daha etkili bir şekilde iletilmesine yardımcı olur. Okuyucular, zorlayıcı metinlerle karşılaştıklarında ilgilerini kaybedebilirler.

Zaman Tasarrufu: Kolay okunabilir metinler, okuyucuların içeriği daha hızlı anlamasına ve sindirmesine olanak tanır. Bu, özellikle eğitim ortamlarında zaman kazandırır.

Kapsayıcılık: Farklı okuma becerilerine sahip bireyler için erişilebilir içerik oluşturmak, daha geniş bir kitleye hitap etmeyi sağlar. Bu, özellikle eğitimde önemlidir.

Güvenilirlik: Okunabilirliği yüksek olan metinler, güvenilirlik hissi yaratır.

Daha İyi Öğrenme: Eğitim materyallerinde okunabilirlik, öğrenme sürecini destekler ve bilgilerin kalıcılığını artırır.

Bu nedenlerle, okunabilirlik, yazılı iletişimde dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Çünkü okunabilirlik metnin okuyucuya ulaşmasını sağlayan en temel özelliktir.

“Okunabilirlikte en temel amaç, seçilen metinlerde kelime ya da cümle uzunluklarını dikkate alarak metinlerin zorluk derecesinin belirlenmesi, hedef kitlenin hazırbulunuşluk düzeyine göre hedef kitleye uygun olup olmadığının belirlenmesini hedeflemektedir” (Yavuz, 2021, s. 4).

Okunabilirlik, ilk olarak ABD’de 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış bir kavramdır. Türkiye’de ise 1990’lı yıllarda okunabilirlik çalışmalarının başladığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda okunabilirlik düzeyinin belirlenmesinde farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bunlar:

Uzman görüşü

Çıkartmalı okunabilirlik işlemi

Okunabilirlik formülü’dür.

Uzman görüşü, okuma alanında uzman kişilerin metni içerik ve sözcük-cümle özellikleri açısından hedef okuyucu kitlesine uygun olup olmadığını değerlendirdiği yöntemdir. Bu yöntem değerlendirmede hem zaman alması hem de yeteri kadar objektif olunamaması gibi sebeplerle çok fazla kullanılmamaktadır.

Çıkartmalı okunabilirlik işlemi okunabilirliği değerlendirebilmek için çeşitli işlem basamaklarını kapsayan bir süreci ifade eder. Boşluk tamamlama tekniği, boşluk doldurma tekniği ve cloze test olarak adlandırılmakta olup mevcut metnin hem okunabilirliğini hem de anlaşılabilirliğini belirlemek adına uzun yıllardır kullanılmaktadır. Bu işlem kişinin okuma düzeyini ve sözcük bilgisini belirlemede kullanılmaktadır (Mariotti & Homan, 2001).

Okunabilirlik formülleri, metnin yapısından yola çıkarak matematiksel işlemlerle metnin okuma açısından kolaylık ve zorluğunu sınıflandıran ve tanımlayan araçlardır. Okunabilirlik formüllerinde metinde yer alan edat-bağlaç sayısı, kelime sayısı, hece sayısı, cümle sayısı, cümle uzunluğu, dilde en sık kullanılan (500-1000-2000) kelimelerin oranları gibi değişkenler kullanılmaktadır.

Yabancı dillerde hazırlanmış, en sık kullanılan okunabilirlik formülleri şöyledir: Dale-Chall (1948) tarafından geliştirilen Okunabilirlik Formülü, Rudolph Flesch tarafından geliştirilen Flesch kolay okuma formülü (1948), Robert Gunning tarafından geliştirilen Gunning Fog Index (1952), ABD ordusu tarafından teknik metinleri standartlaştırmak için hazırlanan ARI-Otomatik Okunabilirlik Dizini (1967), Fry tarafından geliştirilen Fry Okunabilirlik Grafiği (2002) vb.

Başlarda Türkçe okunabilirlik formülü hazırlanmadığı için İngilizce metinler için uyarlanmış okunabilirlik formülleri kullanılmıştır. Fakat Türkçenin dil yapısı itibarıyla diğer dillerden farklı olması sebebiyle Türkçe için bu formüllerin uygun olmadığı görülmüştür.

Ateşman’ın (1997) Flesch’in okunabilirlik formülünü Türkçeye uyarlaması, Türkiye’de bilimsel olarak bilinen ilk çalışmadır. Sönmez (2003) ise Fog Index’i Türkçeye uyarladığı çalışması ile literatürde yerini almıştır. Bezirci ve Yılmaz (2010) tarafından geliştirilmiş Yeni Okunabilirlik Düzeyi formülü de bulunmaktadır. Bezirci ve Yılmaz, Türkçe metinlerde üç ve daha fazla heceli kelimelerin metinde buldukları orana göre değiştiğini belirtir. Türkçede tek heceli bağlaçların metinlerde çokça geçtiğini ve bu durumun ortalama kelime uzunluğunu da düşürdüğünü ifade eder.

Ardından Çetinkaya (2010) Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılmasına yönelik “Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü”nü geliştirmiştir.

Tablo 1’de Türkçe metinler için çalışmalarda kullanılan Türkçe okunabilirlik formülleri, değişkenleri ve düzeyleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1: Türkçe Okunabilirlik Formülleri

Formülün adı	Değişkenler	Düzyerler
Ateşman (1997)	(ilk 100 sözcüklük kısım)	90-100 Çok kolay
	✓ Hece sayısı	70-89 Kolay
	✓ Sözcük sayısı	50-69 Orta
	✓ Ortalama sözcük uzunluğu	güçlükte
	✓ Ortalama cümle uzunluğu	30-49 Zor
Sönmez (2003)	(ilk 100 sözcüklük kısım)	1.00-.99 Metin tümüyle anlamsız
	✓ Cümle sayısı	.98-.26 Metin anlamsız
	✓ Cümlelerdeki bilinmeyen sözcük sayısı (yabancı kelimeler, terimler, deyimler, mecaz, sembol ve kavramlar)	.25-.16 Metin bulanık
	✓ Anlam oranı	.15-.09 Metin zor anlaşılır
	✓ Kelime oranı	.08-.04 Metin yardım alınarak anlaşılabilir
	✓ Güçlük oranı	.03-.001 Metin anlaşılabilir
	✓ Anlaşılabilirlik oranı	.00099-.0001 Metin açık ve anlaşılır
		000001-0 Tam iletişim sağlanır.
Bezirci ve Yılmaz (2010)	(Metindeki /kitaptaki her bir cümle)	1-8 İlköğretim
	✓ Ortalama sözcük sayısı	9-12 Lise
	✓ Bir cümledeki ortalama üç heceli kelime sayısı	13-16 Lisans
	✓ Bir cümledeki ortalama dört heceli kelime sayısı	16+ Akademik
	✓ Bir cümledeki ortalama beş heceli kelime sayısı	
	✓ Bir cümledeki ortalama altı veya daha fazla heceli kelime sayısı	
Çetinkaya (2010)	(ilk 100 sözcüklük kısım, cümle bitmemişse cümlenin bitimi)	0-34 Engelli Düzey
	✓ Hece sayısı	35-50 Eğitsel
	✓ Sözcük sayısı	51+ Bağımsız Okuma
	✓ Ortalama sözcük uzunluğu	
	✓ Ortalama cümle uzunluğu	

Türkçe metinler için geliştirilen tüm bu formüllere bakıldığında hepsinin okuma düzeylerinin ve zorluk derecelerinin farklı olarak ele alındığı ve adlandırıldığı görülmektedir. Okunabilirlik formülleri, metnin yapısal okuma güçlük düzeyine göre bilgiler vermekte olup metnin anlaşılması, bireye uygunluğu, metnin iyi veya kötü oluşu ile ilgili kesin sonuçlar vermemektedir.

Alan yazında okunabilirliğe yönelik araştırmalar incelendiğinde Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin (metinlerin tamamının, masalların, öykülerin), okul öncesi hikâye kitaplarının, yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının, çocuk öykü kitaplarının, Fen-Sosyal Bilgiler-Coğrafya gibi ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından ele alındığı; metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile öğrencilerin okuma becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların var olduğu görülmektedir.

Türkçe alan yazında okunabilirlik formüllerinin işleyişi ve kullanım amacıyla ilgili yeterli açıklamaya rastlanamamıştır. Dolayısıyla belirtilen formüllerin metinlere uygulanışı aşamasında birtakım sorunlar göze çarpmaktadır. Formüllerdeki değişkenlerin Türkçe diline uygulanması aşamasında neye dayanarak ele alındığı, neye göre matematiksel sayımların yapıldığı eksik

kalmıştır. Bu durum geliştirilen okunabilirlik formüllerinin uygulanmasında farklı sonuçların ve düzeylerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu çalışmada Türkçe okunabilirlik formüllerinin uygulanmasında Türkçenin dil yapısı ve özellikleri sebebiyle karşılaşılan sorunları tespit etmek ve değerlendirmek amaçlanmaktadır.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada tarama modeli temele alınmıştır. Tarama çalışmalarında araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Kıncal, 2015). Tarama araştırmalarında araştırmacı önceden tutulmuş kayıtlardan elde edeceği dağınık verileri kendi gözlemleri ile bir sistem içinde bütünleştirerek yorumlamaktadır (Karasar, 2005). Tarama araştırmalarının amacı araştırma konusu ile ilgili var olan durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmaktır (Büyüköztürk vd., 2015). Bu çalışmada alan yazında kullanılan Türkçe okunabilirlik formülleri, formüllerdeki değişkenler, bu formüllerin Türkçe metinlere uygulama sonrası ortaya çıkan problemlerden hareketle alan yazında yapılan çalışmalarda okunabilirlik formüllerinin uygulanmasında Türkçe dil yapısından kaynaklı ortaya çıkan sorunlar tespit edilmiştir. Araştırmada Türkçeye uyarlanan veya Türkçe için tasarlanan okunabilirlik formüllerindeki değişkenlerin uygulama sırasında Türkçenin özellikle yazım ve noktalama özelliklerinden kaynaklanan hususlar ve belirsizlikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2. Çalışmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmanın inceleme nesnelərini Türkçe okunabilirlik formülleri ve bu formüller hakkında genel bilgiler içeren çalışmalar, elde edilen bulguların somutlaştırılmasını sağlamak amacıyla Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve çocuk kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda Ateşman (1997), Sönmez (2003), Bezirci ve Yılmaz (2010) ve Çetinkaya'nın (2010) ilgili çalışmaları araştırmanın inceleme nesneleri olarak belirlenmiş ve örnekleri tespit etmek için 5. sınıf Türkçe ders kitabı, 8. sınıf Türkçe ders kitabı ile Roger Hargreaves tarafından yazılan Küçük Bay ve Bayanlar kitap setinden faydalanılmıştır.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada taranan kaynakların araştırma problemi kapsamında durumunu ortaya koymak amacıyla içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada adı geçen Türkçe okunabilirlik formülleri incelenmiş ve formüllerdeki nitel ve nicel değişkenler tespit edilmiştir. Ardından değişkenlerin hesaplanmasında dikkate alınan hususlar irdelenmiştir. Değişkenlerden hece, sözcük ve cümle sayısının belirlenmesi, cümle sayılma kriterleri gibi unsurlar tespit edilerek ilgili formüllerin değişkenlerinin belirlenmesi hususunda ortaya çıkan ayrılıklar tespit edilip bunların Türkçe dil yapısı ile bağlantısı kurularak ortaya bir çerçeve çizilmiştir. Değişkenlerin belirlenmesi noktasında ele alınan hususların sonuçları nasıl etkilediği göstermek amacıyla Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden ve çocuk kitaplarından örnekler sunulmuştur.

2. Bulgular

Bu bölümde Türkçe dil yapısına ait özellikler formüllerde yer verilen değişkenler üzerinden irdelenecektir. Şekil 1'de Türkçe dil yapısına ait özelliklerin formüllerde yer verilen değişkenleri etkilediği tespit edilen başlıkları sunulmuştur.

Şekil 1: Formül Değişkenlerinin Etkilediği Türkçe Dil Yapısı Konuları

2.1. Cümle Tanımından Hareketle Okunabilirlik Formüllerinde Ortaya Çıkan Sorunlar

Türkçede cümleler yapı bakımından basit, birleşik, sıralı ve bağlı cümleler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Okunabilirlik formüllerinde özellikle Türkçedeki cümle yapılarından kaynaklı farklı görünümeler mevcuttur. Basit cümlelerde herhangi bir sıkıntı görülmezken diğer cümle türlerinde metin yazarının tercih ettiği cümle yapısı okunabilirlik düzeylerini değiştirmektedir.

► **İç içe birleşik cümleler:** Bir cümlede herhangi bir görevle başka bir cümlede içinde yer aldığı cümlelerdir. Ana cümle ve yardımcı cümle söz konusudur.

Bu yapıdaki cümlelerde tırnak içinde verilen ifadeler ayrı bir cümle olarak mı sayılmalı yoksa yardımcı cümle ana cümlede bir ögesi olarak mı ele alınıp tek cümle olarak mı kabul edilmelidir?

5. sınıf Türk ders kitabından alınan aşağıdaki metinde altı çizili bölüm «Ömer... dedi» şeklinde *tek cümle* olarak mı sayılmalı? Yoksa tırnak içinde yer alan cümleler de “1)Hemen kanıyorsunuz, babasına mı inanır, bize mi? 2)Belki de biliyordur. 3)İnsan babasının fabrikasının neyi var, neyi yok bilmez mi? 4) Bizi ovalıyor olabilir. 5) Ömer..... dedi” cümle sayısına dahil edilip *beş cümle* olarak mı hesaplanmalıdır?

Şekil 2: Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı, s. 71

Parka vardığında herkes onu merak etmişti. Niye geç kaldığını sordular. Furkan nefes nefese kalmıştı. Biraz soluklandı. Daha sonra gördüğü büyük evi ve Sinan Bey’le yaptıkları konuşmayı anlattı. Ömer hariç herkes Furkan’ı şaşkınlıkla dinledi. Ömer “Hemen kanıyorsunuz, babasına mı inanır, bize mi? Belki de biliyordur. İnsan babasının fabrikasının neyi var, neyi yok bilmez mi? Bizi ovalıyor olabilir.” dedi. Furkan düşündü, Ömer haklı olabilirdi.

► **Sıralı cümleler:** Cümlelerin virgül veya noktalı virgülle bağlandığı sıralı cümleler tek cümle olarak mı ele alınmalı yoksa yüklem sayısına mı bakılmalıdır?

Aşağıda verilen metinde altı çizili bölüm *tek cümle* olarak mı ele alınmalı yoksa *dört cümle* “1)Burada yaşayacaksınız 2)Toprak süreceksiniz 3)balık tutacaksınız 4)hayvan

yetiştireceksiniz” olarak mı sayılmalı? Kuşkusuz yazarın burada yazım tercihi okunabilirlik puanını önemli ölçüde etkileyecektir.

Şekil 3: Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı, s. 131

— İşte, demiş Geyik Ana, burası yeni ana topraklarımız olacak. Burada vasavacaksınız, toprak süreceksiniz, balık tutacaksınız, hayvan yetiştireceksiniz. Barış içinde yaşayın binlerce yıl. Soyunuz çoğalsın. Torunlarınızın torunları buraya getirdiğiniz ana dilinizi de unutmasın çünkü ana dilini konuşmak, ana dilinde türkü söylemek çok tatlı gelir insana. İnsanlara yakışacak bir biçimde yaşayınız. Ben de sizinle olacağım, çocuklarınızın çocuklarıyla birlikte yaşayacağım bugün, yarın ve sonsuzluğa dek...

► **Bağlı cümleler:** Bağlaçla birbirine bağlanan cümleler tek bir cümle olarak mı ele alınmalı? Yoksa her biri ayrı bir cümle midir? Aşağıda aynı metin üzerinde bağlaçların iki farklı kullanımını söz konusudur. İkinci cümle de tıpkı birinci cümle gibi kullanılamaz mıydı? Yazarın tercihi elbette cümle sayısını değiştirdiği için okunabilirlik düzeyi de değişecektir.

Şekil 4: Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı, s. 216

AKILLI ÇİFTÇİ

Akıllı bir çiftçi varmış. Ama bu çiftçinin oğullarıyla başı dertteymiş. Çünkü oğulları birbirleriyle hiç geçinemez, durmadan çekişirlermiş. Çiftçi, oğullarına ne dediyse kâr etmemiş. Çocuklar o kötü huylarını bir türlü değiştirmemişler. Atışıp çekişmeye devam etmişler. Adamcağız sözle başa çıkamayacağını anlayıp “Bari şunlara bir örnek göstereyim.” demiş. Oğullarını yanına çağırması. Onlardan birkaç demet de çubuk istemiş. Oğullarını karşısına almış. Çubukların hepsini bir demet yapıp bağlamış. Sonra oğullarına verip “Kırın bakayım şunları!” demiş. Çocuklar uğraşmışlar, didinmişler ama çubukları bir türlü kıramamışlar. Bunun üzerine çiftçi, demeti onlardan alıp çözmüş. Çocukların hepsine birer çubuk verip “Şimdi kırın bakalım.” demiş. Çocukların hepsi de ellerindeki çubukları kolayca kırmışlar. Baba “Görüyorsunuz ya evlatlarım.” demiş. “Birlik olursanız düşmanlarınıza size bir şey yapamaz. Ama birbirinizle geçinemez, çekişmeye devam ederseniz düşmanlarınıza tek başınıza karşı koyamazsınız, yenilip gidersiniz.”

Ezop Masalları

Yukarıdaki ilk cümlede yazar “ama” bağlacını cümleleri bağlayıp bağlı cümle oluşturmak için tercih etmektedir: “Çocuklar uğraşmışlar, didinmişler ama çubukları bir türlü kıramamışlar.” > toplamda bir cümle

İkinci cümlede ise cümleye “ama” bağlacıyla ile başlamış, bu da ikinci cümlelerin tek bir cümle olarak değerlendirilmesine sebep olmaktadır: “Birlik olursanız düşmanlarınıza size bir şey yapamaz. **Ama** birbirinizle geçinemez, çekişmeye devam ederseniz düşmanlarınıza tek başınıza karşı koyamazsınız, yenilip gidersiniz.” > toplamda iki cümle

• Ara Cümlelerin Kullanımı

► Türkçede anlamı biraz daha açıklamak için kullanılan ara cümleler; cümle içinde iki virgül, iki çizgi veya parantez içinde verilen cümle dışı unsurlardır.

► Okunabilirlik düzeylerinin hesaplanması sırasında ara cümlelerin ayrı birer cümle sayılıp sayılmayacağına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Şekil 5: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, s. 208; 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, s. 234

Bizim kuşağın çocukluğu İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlar. Dünya Savaşı ne demektir, nereden bileceksiniz. Ben dört yaşındayken savaş çıkmıştı. (...)

İnanın, ilk lastik topu (o da yumruk kadar bir şeydi) ortaokul ikinci sınıftaydım gördüğümde. İçi havayla şişirilmiş bir futbol topuna ayağımın ucunu değdirme keyfini tattığımda artık liseye gidiyordum.

Sanki kuş değildir de kanatlanmış bir köpük parçası -ne bileyim- bir ıssızlık parçasıdır. Denizin o hırlayan uçurumları, tepetakla dönmüş Niagara (Niyagara) Şelaleleri gibi havaya yükselirken onlara gün doğdu demektir. İşte o zaman fırtınayı da kara bulutları da ta aşâğılarda bırakırlar. İnsanın hayalini bile korkutan, çıldırtaçak yüksekliklere çıkarlar. Göklerin koynunda küçücük mavi bir nokta olurlar. O nokta, çıkar çıkar da maviliklerde erir. Ve acayip kuş, maviler sahrasında, sükût ve sükûnet

• Sayıların ve Sembollerin Yazılışı

Okunabilirlik formüllerinde metinde yer alan sayıların yazılma şekillerine göre nasıl ele alınacakları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Hece sayısı hesaplanırken semboller ve sayılar sesletildikleri şekilde mi yoksa yazıldığı şekilde mi sayılmalıdır?

Şekil 6: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, s. 66

Yukarıdaki örnekte “253.000” ifadesi *tek sözcük tek hece* olarak mı hesaplanmalı yoksa *“iki yüz elli üç bin”* şeklinde *beş sözcük yedi hece* olarak mı hesaplanmalı? Benzer şekilde “275 kg'lık” ifadesi *iki sözcük* olarak mı sayılmalı yoksa *“iki yüz elli yedi kilogramlık”* şekliyle okunup *beş sözcük* mü sayılmalı?

• Kısaltmaların Yazılışı

Tamamı büyük harflerden oluşan ancak uzun haliyle telaffuz edilen kısaltmalar kaç sözcük ve kaç hece sayılmalıdır?

İlk dış hekiminin MÖ 3000'li yıllarda Mısır'da yaşayan "Hesi-Re" olduğu düşünülüyor.

Yukarıdaki görselde "MÖ" ifadesi *tek sözcük tek hece* şeklinde mi yoksa (milattan önce) *iki sözcük beş hece* olarak mı hesaplanmalıdır?

► Türkçede küçük harflerle yazılan kısaltmalar uzun hâliyle okunduğu için bunların kaç sözcük olarak sayılacağı belli değildir. Formüllerde kısaltmaların sadece harf olarak sayılması ya da okunduğu gibi alınması kısımlarına yönelik bir yönerge belirlenmelidir. Bununla birlikte kısaltıldıkları şekilde ele alındıklarında da hece sayısının okunuşuna göre mi sayılıp sayılmayacağı bilinmemektedir.

- **vb.** (tek sözcük, tek hece) **ve benzeri** (iki sözcük, üç hece)
- **vd.** (tek sözcük, tek hece) **ve diğerleri** (iki sözcük, beş hece)

• Kalıplaşan İfadeler

Türkçede kullanılan "ya da" ifadesi iki hece tek sözcük olarak mı ele alınmalı yoksa iki hece iki sözcük olarak mı ele alınmalıdır? Kalıplaşmış ifadeler diye tanımlayabileceğimiz böyle bir durumda nasıl hesaplama yapılacağına dair herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

• Bağlaçlar

Türkçede kullanılan "ile" ve "ise" bağlaçları metin içerisinde ayrı sözcük olarak yazılabildiği gibi aynı zamanda önceki sözcüğe eklenilebilir. Bu durumda hesaplanan hece ve sözcük sayısında farklılıklar söz konusudur.

Eğer öldürülen çocuksa hiçbir savaş meşru değildir. (7 sözcük, 18 hece)

Eğer öldürülen çocuk ise hiçbir savaş meşru değildir. (8 sözcük, 19 hece)

Yaptıklarıyla söyledikleri birbirini tutmuyordu. (4 sözcük, 18 hece)

Yaptıkları ile söyledikleri birbirini tutmuyordu. (5 sözcük, 19 hece)

• Vurgu ve Tonlama

► Özellikle soru ifadelerine verilen tek sözcüklük cevaplar cümle olarak kabul görmeli midir?

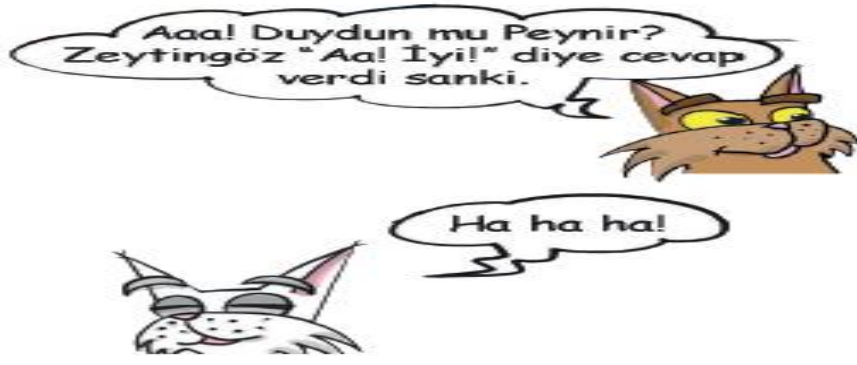

Şekil 8: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, s. 112

SITKI BEY	— (Zekiye'ye) Çocuk!
ZEKİYE	— Efendim!
SITKI BEY	— (Bir garip bakışla yüzüne bakarak) Sen kimsin?
ZEKİYE	— (Telaşla) Âdem.
SITKI BEY	— Adın nedir?
ZEKİYE	— (Kendini toparlayarak) Âdem efendim.
SITKI BEY	— (Kendi kendine) Ne münasebetsiz hülyalar! (Zekiye'ye) Kaleden çıkabilirsin!
ZEKİYE	— Kalede kalmama izin yok mu?
SITKI BEY	— Çocuğum ne işe yararsın ki seni alkoyalım?
ZEKİYE	— Vatan için öleceğim! Başka ne hizmet istersiniz?

► Metinlerde yer verilen ve ünlem vazifesi üstlenen sözcük veya sözcük grupları kaç hece sayılmalıdır?

Şekil 9: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, s. 89

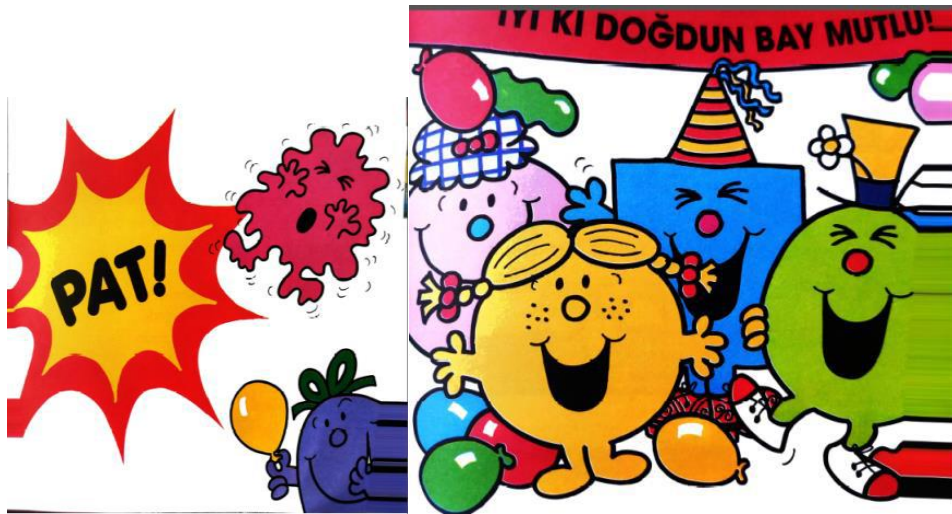

Yukarıdaki örnekte gülme eylemini temsil eden “ha ha ha” ifadesi *tek sözcük* mü sayılmalı *üç sözcük* mü sayılmalı?

• Görseller

► Metinlerde somutlaştırma amacıyla kullanılan görsellerdeki yazılar da (sözcükler ve cümleler) hesaplamaya dahil edilmeli midir? Okunabilirlik formüllerinin hiçbirinde buna dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

Şekil 10: Hargreaves, R, Bay Mutlu

3. Sonuç ve Öneriler

Türkçenin kendine has yapısal özellikleri, mevcut okunabilirlik formüllerinin etkinliğini azaltmaktadır. Özellikle, kelime uzunluğu, cümle yapısı ve eklemeli dil özellikleri, bu formüllerin doğru bir şekilde değerlendirilmesinde sıkıntılar yaratmaktadır. Örneğin Türkçede kullanılan uzun kelimeler ve karmaşık cümle yapıları, okunabilirlik puanlarını olumsuz yönde etkileyerek yanıltıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Bu durum dilin doğası gereği, okuyucunun metni anlama sürecini zorlaştırmakta ve okuyucunun dikkatini dağıtmaktadır.

Metindeki değişkenler farklılaştıkça metnin okunabilirlik puanı ve düzeyi de değişmektedir. Bunun için değişkenlerin kullanımının detaylı olarak açıklanması gerekmektedir.

İncelenen çalışmalarda hepsinin ortak bir şekilde «İki boşluk arasındaki her öge sözcük olarak nitelendirilmiştir. İfade ve yargı bildiren ve nokta (.), soru işareti (?), iki nokta (:) ve üç nokta (...) ile biten sözcük toplulukları cümle kabul edilmiştir. Ayrıca virgülle birleştirilen sıralı bağlı cümleler de tek bir cümle olarak değerlendirilmiştir. İç içe cümlelerde, eğer ifade devam ediyorsa tırnak işareti kaldırılarak tek cümle sayılmıştır.» ifadesi mevcuttur. Dolayısıyla okunabilirlik alanında yapılan çalışmalarda Türkçenin yapısal özelliklerinin dikkate alınmadığı söylenebilir.

Çalışmada özellikle cümle tanımından hareketle değişkenlerin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Börekçi (2015), Türkçede cümle tanımında kavramsal çerçevenin sorunlu olduğunu ifade etmiş ve birleşen cümlelerin birden fazla yargı bildirmesine ve bağımsız cümle biçiminde olmasına rağmen neden ayrı cümleler değil de birleşik bir cümle olarak değerlendirildiği sorusunun yanıtı vermediğini belirtmiştir. Benzer (2020) çalışmasında Türkçenin yapısal özellikleri bağlamında en çok “cümle” başlığında farklı kullanımların olduğu ortaya koymuştur.

Türkçede nicelik olarak okunabilirlik üzerine çok fazla çalışma yapılmıştır. Fakat bu çalışmaların okunabilirlik formüllerinin değişkenlerinin betimlenmesi hususunda eksik kaldığı, yeterli bilgi verilmediği tespit edilmiştir. Bu durum aynı metnin farklı formüllerle veya farklı araştırmacılarca yapılan çalışmaların birbirinden farklı sonuçlar üretmesine sebebiyet vermiştir.

Ateşman, Çetinkaya-Uzun ve Bezirci-Yılmaz okunabilirlik formüllerine dayanan değerleri inceleyen bazı araştırmalar, elde edilen okunabilirlik değerlerinin kullanılan formüle bağlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur (Okur ve Arı, 2013; Çakıroğlu, 2015; Baki, 2019; Bora, 2019). Bu durum aynı metinde bile farklı Türkçe okunabilirlik formüllerinin kullanımının güvenilir sonuçlar vermediğini, bunun için Türkçenin yapısına uygun yeni formüllerin ve formüllerde açık şekilde belirtilen değişkenlerin olması gerektiğini göstermektedir.

Türkçede okunabilirlik ölçümlerinin geliştirilmesi, dilin yapısal özelliklerinin daha iyi anlaşılmasıyla mümkün olacaktır. Mevcut formüllerin Türkçeye özgü hâle getirilmesi, bu alandaki araştırmalar için önemli bir adım olacaktır. Ayrıca, Türkçenin zengin dil yapısının dikkate alındığı yeni formüllerin geliştirilmesi hem akademik hem de pratik alanda daha doğru ve güvenilir sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Bu bağlamda, Türkçe için özel olarak tasarlanmış okunabilirlik formüllerinin oluşturulması, eğitim materyallerinin ve edebi eserlerin daha etkili bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır. Gelecek araştırmalarda, Türkçenin dilbilgisel ve sözdizimsel özelliklerinin okunabilirlik üzerindeki etkilerinin daha derinlemesine incelenmesi

önerilmektedir. Bu sayede, dilin yapısal özellikleri göz önünde bulundurularak daha kapsamlı ve geçerli okuyucu analizleri gerçekleştirilebilir.

Sonuç olarak formüllerin değişkenlerin farklılıklarının betimlenmesi noktasında eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Türkçenin yapısal özelliklerinin okunabilirlik formüllerindeki etkisi, dilbilimsel araştırmaların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır ve bu alanda yapılacak çalışmalar, Türkçe dil eğitimi ve yazım pratikleri açısından büyük bir katkı sağlayacaktır. Bu eksikliklerden hareketle yeni bir Türkçe okunabilirlik formülü geliştirilebilir veya mevcut okunabilirlik formülleri güncellenebilir. Araştırma sonucuna bağlı olarak Türkçe için hazırlanacak okunabilirlik formüllerinde kullanılacak değişkenlerin daha özgül olarak ele alınması, daha açıklayıcı olması ve uygulama adımlarının daha detaylı bir şekilde anlatılması önerilmektedir. Bu durumun ileride teknoloji destekli okunabilirlik formülü oluşturulmasında alt yapı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Atesman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, (58), 71-74.
- Baki, Y. (2019). Türkçe dersi 8. sınıf kitabındaki metinlerin okunabilirliği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 30-46.
- Benzer, A. (2020). Yapay zekâya dayalı okunabilirlik formülüne doğru bir adım. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 5(1), 47-82.
- Bezirci, B. ve Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(3), 49-62.
- Bora, A. (2019). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Börekçi, M. (2015). Söz dizim kuramları bağlamında Türkçe söz dizimi. *Turkish Studies*, 10(16), 355-370.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çakıroğlu, O. (2015). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin öğrenme güçlüğü olan öğrenciler açısından değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 14(2), 671-681.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anıttepe.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması*. Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ada.
- Hargreaves, R. (2021). *Bay Mutlu*. Doğan Çocuk.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kıncal, R. Y. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.

- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Ames, Iowa: Iowa State University Press.
- Mariotti, A. S., and Homan, S. P. (2001). *Linking reading assesment to intruction: An application worktext for elementary classroom teachers*. (3rd Ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- McLaughlin, G. H. (1969). SMOG grading-a new readability formula. *Journal of Reading*, (22), 639-646.
- Okur, A. ve Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.
- Özbay, M. (2011). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Pikulski (2002). Readability. <https://www.eduplace.com/state/author/pikulski.pdf>.
- Sönmez, S. (2003). *Kitap tipografisinde okunabilirlik ve görsel kaliteyi etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tekbıyık, A. (2006). Lise fizik 1 ders kitabının okunabilirliği ve hedef yaş düzeyine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 441-446.
- Yavuz, İ. (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. Ankara: MEB.

Extended Abstract

Individuals who have developed a habit of reading tend to achieve higher levels of professional advancement and social status compared to those who have not. Readers who comprehend what they read, reflect their understanding in their behavior, and possess critical thinking skills distinguish themselves academically, socially, and cognitively within society. In reading, it is crucial that a text corresponds to the reader's level both semantically and structurally. Enjoyment in reading, appropriateness to the reader's level, clarity of the conveyed message, and overall readability are among the key criteria. Readability is, therefore, a significant concept that enhances the effectiveness and efficiency of a text and contributes to the development of reading habits.

Readability formulas are analytical tools that assess and classify the ease or difficulty of a text through mathematical operations based on its structural features. Such formulas typically employ variables including the number of prepositions and conjunctions, total words, syllables, and sentences, average sentence length, and the proportion of frequently used words (e.g., the most common 500, 1,000, or 2,000 words in a language).

Initially, because no Turkish readability formulas had been developed, those adapted from English texts were used. However, due to the structural and morphological differences between Turkish and other languages, it soon became evident that such formulas were not suitable for Turkish. The existing Turkish literature provides limited explanation regarding the functioning and intended use of readability formulas. Consequently, several methodological issues arise during their application to Turkish texts. Specifically, the foundations upon which variables are determined, and

the methods of mathematical calculation remain ambiguous, leading to inconsistent results and varying readability levels across studies.

The present study aims to identify and evaluate the challenges encountered in the application of Turkish readability formulas, particularly those stemming from the structural and linguistic characteristics of Turkish. Employing a descriptive survey model, this study examines readability formulas found in the Turkish literature, their variables, and the problems emerging from their application to Turkish texts. The research also seeks to identify ambiguities arising from Turkish orthographic and punctuation conventions that may affect the accuracy of readability analyses.

The data sources of this study include Turkish readability formulas, studies discussing these formulas, as well as texts from Turkish language textbooks and children's books to provide concrete examples of the findings. A content analysis was conducted to determine how existing studies address the research problem. Both qualitative and quantitative variables used in Turkish readability formulas were analyzed, and the principles underlying their calculation were scrutinized. Variables such as the determination of syllable, word, and sentence counts, as well as the criteria for sentence identification, were examined. Discrepancies in defining these variables were identified, and their connection to the structural characteristics of Turkish was discussed. To illustrate how these differences affect results, examples were drawn from Turkish textbooks and children's literature.

The unique structural features of Turkish—particularly its agglutinative morphology, word length, and complex sentence constructions—reduce the effectiveness of existing readability formulas developed for other languages. For instance, long words and syntactically dense sentences may artificially inflate readability scores, producing misleading outcomes. This not only complicates comprehension for readers but can also distract from the intended meaning of the text. As variables differ, readability scores and levels likewise fluctuate, underscoring the need for greater clarity and consistency in defining and applying these variables.

Findings from the study reveal a lack of explicit criteria regarding the classification of compound, embedded, and coordinate sentences, as well as insufficient guidelines for handling numbers, symbols, and abbreviations in readability assessments. Additionally, the treatment of conjunctions written separately or attached to words, and the inclusion or exclusion of text within visuals, remain undefined. These inconsistencies lead to varying results when the same text is analyzed using different formulas or by different researchers.

Most studies reviewed adopt the following approach: “Every element between two spaces is regarded as a word. Word groups expressing meaning or judgment and ending with a period (.), question mark (?), colon (:), or ellipsis (...) are considered sentences. Serially connected sentences joined by commas are treated as a single sentence. In embedded sentences, if the expression continues, quotation marks are

omitted and the text is counted as one sentence.” This indicates that many readability studies fail to adequately account for the unique structural characteristics of Turkish.

The development of reliable readability measurements for Turkish requires a deeper understanding of the language’s structure. Adapting or creating formulas specifically for Turkish would represent an important step forward for both academic research and practical applications. Furthermore, incorporating the rich linguistic and syntactic characteristics of Turkish into new readability models could yield more accurate and consistent results.

In this regard, the development of readability formulas tailored specifically to Turkish would enhance the evaluation of educational materials and literary works. Future studies should explore in greater depth the influence of Turkish grammatical and syntactic features on readability. Such efforts would enable more comprehensive and valid analyses of reader-text interactions. Ultimately, employing more language-specific variables and detailing the procedures for their application may lay the groundwork for the advancement of technology-supported readability assessment tools for the Turkish language.

